

Nieuw België

Van Tom Naegels

Tekstbrochure met techniek:

Tania Poppe Regie + licht: 0486/69 22 29

Attributen – techniek:

- 1 muziekpepiter die hoog gezet kan worden
- 2 tabouretjes: 1x bij pepiter met glas water, 1x achter cour voor computer
- plaatselijke beamer met HDMI-aansluiting: Eigen MAC-computer met QLab waarop film+beeld+geluid staat.
- Head set voorzien

Publiekslicht:

1

Top pepiter

Rood zij

+ publiek

Muziek bij binnenkomen publiek: Glenn Miller: Moonlight serenade

2

Licht publiek uit (rest blijft)

Tom komt op:

Filmpje 1: Fragment verkiezingsshow.

Introlicht infade 3 sec.

3

Top pepiter

Rood zij

Straat (jardin front nr cour achter)

Zo begint Zwarte Zondag.

Dit is de verkiezingsshow van de BRTN op 24 november 1991: de dag waarop het Vlaams Blok, een klein extreemrechts partijtje met twee verkozenen in de Kamer, plots een grote partij wordt met twaalf verkozenen in de Kamer.

Grappig hoe onnozel Grote Historische Gebeurtenissen zich vaak aankondigen. Het is nu zeven uur. Later op de avond zie je de kokers van de grafieken die de resultaten van de partijen weergeven omhoog schieten voor het Vlaams Blok, en instorten voor CVP en SP. De

politici van die partijen verschijnen lijkbleek voor de camera's, als kippen die beseffen dat ze worden geslacht. *De Morgen* publiceert zijn beroemde zwarte voorpagina. Er gaan betogingen door de straten van Antwerpen en Brussel, waarop honderdduizend mensen slogans roepen als 'Vlaams Blok, rot op!' en 'Nie wieder fashismus!' Maar dit is dus hoe het begint. Met een big band.

Verplaatsing. Diagonaal over het podium, in stapjes tot aan de pupiter

Ik ben zestien dan. En die uitslag overrompelt me. Zestien is een leeftijd... als er dan iets groots gebeurt in de wereld, iets onverwachts en schokkends dat de gewone gang van zaken verstoort, dan tekent dat je, veel meer dan wanneer je diezelfde gebeurtenis meemaakt op je veertigste. Het is alsof er plots een grote barst in de muur zit, en je voor het eerst ziet dat er een enorme wereld achter ligt, die helemaal anders is dan je verwacht had, en die probeert binnen te komen, en je wil dat niet echt. Er werd toen veel gesproken over 'de kloof tussen de politiek en de burger' maar hoe ik het aanvoelde, was het dat de kloof midden tussen de burgers lag. Je hebt Vlamingen die voor het Vlaams Blok zijn en Vlamingen die ertegen zijn, en die begrijpen elkaar niet. Die zijn kwaad op elkaar. En er is één thema dat die breuk veroorzaakt heeft: migratie.

Sindsdien zijn we eigenlijk nooit gestopt met ruziemaken over migratie en alles wat er van ver of dichtbij mee te maken heeft. Er is altijd wel iets, dat de discussies weer op gang trekt. De oorlog in Joegoslavië. Problemen in een zwembad met Brusselse jongeren. Een school die de hoofddoek verbiedt. De snel-Belg-wet. De Arabisch-Europese Liga. De Deense Mohamed-cartoons. De dreigbrieven aan Rik Remmery. Sharia4Belgium. Terreur. Transmigranten in het Maximiliaanpark. De dood van Alan Kurdi. Het Marrakech-pakt. De omvolkingstheorie. De Brexit. Woke. En altijd opnieuw het succes van extreemrechts: Jean-Marie Le Pen, Filip Dewinter, Pim Fortuyn, Geert Wilders, Victor Orban, Donald Trump, Matteo Salvini, Giorgia Meloni... *Het is een signaal van de burger! We moeten iets aan de migratie doen! We moeten iets aan de integratie doen! We hebben de problemen te lang genegeerd! Vanaf nu gaan we ze aanpakken!* Altijd opnieuw, dertig jaar aan een stuk...

Ik heb mij dertig jaar laten meeslepen door al die discussies. Maar op een bepaald moment was ik het moe. Ik had het gevoel dat ik altijd hetzelfde aan het zeggen was. Dus heb ik zes jaar geleden beslist om iets veel tragers te doen, om een stap opzij te zetten, en een boek te schrijven over hoe België een migratieland geworden is. De vraag die ik wou beantwoorden was: hoe komt het eigenlijk, dat migratie zo'n belangrijk, beladen onderwerp geworden is? Wat is ons overkomen?

Om dat te kunnen vertellen, moet ik jullie meenemen door vier decennia Belgische geschiedenis, van de Bevrijding tot die zondag in november 1991, die Zwarte Zondag die me zo aangegrepen heeft. Ik ga jullie vertellen hoe migratie evolueerde van een praktische oplossing voor een economisch probleem, tot een nieuwe sociale realiteit die de politieke wereld op zijn kop zette.

En daarvoor moeten we dus beginnen met de Bevrijding.

Overgang:
Intro muziek:

Dans over de scène over de baan. Positie Tom achter-cour: licht 4

Deel 1: oorlog en wederopbouw

1945-licht

4

Schuin-Top pepiter

Rood + koud zij

Front koud + warm

Tegenlicht koud 50%

Beeld bevrijding. Muziek Glenn Miller. Ik wandel diagonaal weer naar links achter

De Bevrijding. Iedereen herinnert zich de Bevrijding. Zelfs mensen die er niet bij waren, zoals wij allemaal omdat we nog niet geboren waren, herinneren ons de Bevrijding, van de ontelbare documentaires die erover uitgezonden zijn op Canvas. Een stoet van brommers, jeeps, vrachtwagens en tanks die stapvoets, als praalwagens, afhankelijk van de liefdeshongerige vrouwen, door de straten rijdt. Soldaten delen sigaretten uit. Jongens schateren: 'Tommy!' Mannen gooien hun hoeden de lucht in. Van pure blijdschap gaat iedereen kinderen maken. En in de volgende collectieve herinnering zijn die kinderen groot en beginnen de Golden Sixties.

Terug sec. Zet beeld Bevrijding af. Wandel naar links voor.

Maar zo ging het natuurlijk niet. De dag na de Bevrijding gaat het leven gewoon door. En dat verschilt nauwelijks van de weken ervoor. Sterker: het gaat slechter.

Ten eerste: de Belgen hebben **honger**.

Ten tweede: de Belgen hebben het **koud**.

Ten derde: de Belgen zijn **kwaad**. In de eerste plaats op hun eigen regering, die er niet in slaagt om de problemen op te lossen. Ze zijn niet daadkrachtig genoeg, ze snappen de problemen van de gewone man niet, het zijn typische politiekers van veel blabla maar weinig daden.

Ten vierde. Er is **angst**. Vier jaar bezetting heeft het sociale weefsel van het land uit elkaar gescheurd. Er is een enorme haat tegen de collaborateurs, er zijn afrekeningen, er circuleren nog oorlogswapens. Het moordcijfers ligt erg hoog.

Er een opstand kunnen uitbreken, een revolutie, of een burgeroorlog.

Naar midden vooraan.

Hoe los je dat op? Hoe krijg je dat land weer op de rails?

Voor de Belgische regering is er maar één manier. De fabrieken moeten weer draaien. Als de fabrieken weer draaien, dan zitten de mensen op hun werk en dan hebben ze geen tijd om aan een revolutie te beginnen. Als de fabrieken weer draaien, dan zijn er stoffen om dekens en kleren uit te maken, dan is er glas om de ramen mee te herstellen, dan zijn er stenen om de daken te herstellen. Als de fabrieken weer draaien, dan liggen er weer spullen in de winkels, en dan verdienen de mensen geld waarmee ze die spullen kunnen kopen. Op de duur wordt er zoveel geproduceerd dat we naar het buitenland kunnen exporteren. Daardoor komt er opnieuw buitenlands geld binnen. En zo kan België zijn plaats weer innemen in de wereldeconomie.

Maar wat is er nodig om de fabrieken weer te doen draaien? Steenkool.

Ik wandel naar rechts vooraan. Zer Beeld 80.000 ton aan. Stapje voor de pupiter.

Ik heb geluk dat we vandaag in een energiecrisis zitten, want dat maakt het makkelijker voor mij om jullie uit te leggen hoe belangrijk het is om als land over genoeg betaalbare energie te beschikken, en hoe essentieel grondstoffen daarvoor zijn. Vandaag zijn die grondstoffen aardgas en petroleum, maar in die periode gaat het dus om steenkool. Letterlijk alles draait op steenkool. De machines in de fabrieken worden aangedreven door steenkool. Huizen worden verwarmd met steenkool. Schepen varen op steenkool. Treinen rijden op steenkool. Bakkers bakken hun broden in ovens die verhit worden met steenkool. Zelfs wat op elektriciteit werkt, werkt eigenlijk op steenkool, want elektriciteit wordt geproduceerd in steenkoolcentrales. En zelfs wat op gas werkt, werkt op steenkool, want dat gas is een afgeleid product van steenkool.

België heeft geluk, want ons land heeft zélf steenkoolmijnen. Maar België heeft ook pech, want er zijn niet genoeg Belgen die in die mijnen wilden werken. Om al die fabrieken te doen draaien en al die huizen te verwarmen en al die bakkersovens te verhitten en treinen te doen rijden etcetera, is er 80.000 ton steenkool per dag nodig. En om 80.000 ton steenkool per dag te winnen, zijn er 130.000 mijnwerkers nodig. En men heeft er maar 65.000. En wat men ook probeert, dat aantal gaat nauwelijks omhoog.

De Belgische steenkoolmijnen hebben dan ook een hele slechte reputatie. De vakbond van de mijnwerkers spreekt onomwonden van 'een afkeer van het beroep, die bij al de lagen der bevolking' voelbaar is. Ze zijn 'een klasse van paria's' geworden. Er wordt gezegd dat zonen van mijnwerkers, als die van plan zijn om in de voetsporen van hun vader te stappen, geen lief meer vinden, omdat moderne vrouwen geen zin meer hebben om een leven uit te bouwen met een mijnwerker. Ouders doen er dan ook alles aan – in de eerste plaats ouders die zelf mijnwerker zijn – om hun kind een andere toekomst te kunnen bieden.

Luchtig vertellen, sec. Ik wandel naar midden.

Dat is ook niet onlogisch. Als ondergrondse mijnwerker werk je acht uur lang op een diepte van duizend meter, bij een temperatuur van dertig graden celsius, in een spleet van anderhalve meter breed. Door het lawaai krijg je gehoorproblemen. Door in het halfduister te werken, krijg je oogproblemen. Door de schokkende bewegingen van de drillboor of de houweel, krijg je gewrichtsproblemen. En door het fijne stof in te ademen, dat in de hele

mijn door de lucht zweefde, krijg je een longziekte die stoflong werd genoemd, en die ervoor zorgt dat je langzaam stikt. Als je al niet sterft door een ontploffing, een brand, doordat er stenen op je kop donderen, doordat je in een mijnschacht valt, doordat je wordt aangereden door een van de treinen of door het inademen van mijngas.

Ieder jaar sterven er gemiddeld 100 mensen in de Belgische mijnen.

Maar. Feit blijft wel dat er 65.000 extra mijnwerkers nodig zijn. De enige mogelijkheid is dus om die in het buitenland te gaan zoeken.

Wandel naar de computer links. Zet nieuw beeld aan, de roze affiche. Wandel naar links voor. Nog niet naar affiche kijken.

In juni 1946 sluit België een migratie-akkoord met Italië. Ik heb daarnet verteld hoe ontredderd België uit de oorlog was gekomen, maar in Italië is het duizend keer erger. Dat land is een zinderende chaos. De laatste jaren van de oorlog zijn uitgedraaid op een halve burgeroorlog, tussen de overblijfselen van de fascistische brigades en het communistische verzet. Na de oorlog gaat die gewoon verder, in een bloederige reeks van wraak- en weerwraakacties. Steden worden beheerst door gewapende bendes. In het noorden van Italië woedt er een hongersnood. In Napels is er tyfus uitgebroken. In Rome troepen er duizenden kinderen samen, van wie de ouders overleden zijn. Iedere dag komen er duizenden soldaten terug die tijdens de oorlog krijgsgevangen zijn genomen. Maar er is geen werk voor hen. Tussen de twee en de vier miljoen Italianen hebben geen job. En de nieuwe Italiaanse regering ziet geen mogelijkheid om snel genoeg zoveel nieuwe jobs te creëren. De deal die ze met België sluit, is er dan ook slechts één van de velen. In vijf jaar tijd tekent Italië *elf* contracten met andere landen, verspreid over de hele wereld – Argentinië, Australië... – om zoveel mogelijk werkloze Italianen te kunnen laten vertrekken.

Wandel naar links achter. Kijk met het publiek naar de affiche

Deze affiche hangt vanaf juni 1946 in ieder Italiaans dorp. Een van de mannen die ze ziet hangen is Antonino Adamo, de vader van zanger Salvatore Adamo. Die is 27 jaar op dat moment, en hij woont met zijn vrouw en tweejarige zoontje in Comiso, een dorp in het zuiden van Sicilië. Zoals alle dorpen in die regio is er geen riolering of elektriciteit. De straten zijn niet geplaveid en veranderen in de winter in een modderstroom en in de zomer in een stofwolk. Het huis waarin Antonino met zijn gezin woont, heeft één kamer, die woonkamer, slaapkamer en winkelruimte is – en stal. Antonino probeert zijn brood te verdienen als metselaar, maar dat brengt nauwelijks iets op. Hij ziet die affiche, en het eerste wat hem opvalt is de lange lijst van lonen – tot vijf keer hoger dan wat hij nu verdient.

Ook Vincenzo Casini ziet de affiche in zijn dorp in Toscane. Vincenzo heeft eigenlijk geen zin om te gaan. Hij is al 38 jaar, en hij heeft zijn vrouw en dochter al jaren niet gezien. Tijdens de oorlog is hij krijgsgevangene geweest op Corsica, zonder dat hij een brief of telegram had kunnen sturen. Toen hij terugkeerde herkende zijn 3-jarige dochter hem niet. Ze was bang van hem. Ze dacht dat hij een Duitser was. Bovendien waren al zijn broers en zussen al geëmigreerd. Zijn oudste zus woonde in Frankrijk, een andere zus in Schotland, en nog een zus en een broer vertrokken zelfs helemaal naar Australië. Iemand moest toch voor moeder

zorgen? Maar ook hij moet uiteindelijk de realiteit onder ogen zien dat er nergens werk voor hem is. Hij kijkt nog eens naar die affiche. Kijk, je krijgt kindergeld, en gratis steenkool, en sociale zekerheid, en gunstige wisselkoersen als je je loon, in Belgische frank, naar je familie terugstuurt in Italië.

Arturo Marzo dan weer is eigenlijk niet zo arm. Hij is ook niet werkloos: hij kan aan de slag op een van de olijfgaarden waar zijn vader als schatter werkte, vlakbij het dorp in Puglia waar hij woont. Maar tijdens de oorlog heeft Arturo een stuk van de wereld gezien. Hij is ook krijgsgevangen gemaakt, en heeft in Marokko gewerkt op de boerderij van een Franse kolonist. Hij heeft Arabisch en Frans geleerd. Als hij de job bij zijn vader in zijn dorp aanneemt dan valt zijn leven meteen in de traditionele, voorspelbare plooi. Dus hij ziet die affiche – en hij denkt: België, welja. Daar kan ik het Frans gebruiken dat ik in Marokko heb geleerd.

Wist hij veel dat hij in Winterslag zou belanden.

Arturo, Vincenzo en Antonino maken deel uit van de 50.000 Italiaanse mannen die op het Belgische aanbod ingaan.

Wandel diagonaal naar het midden van het podium, alsof ik mee reis met de mannen

Ze verlaten hun dorpen, Antonino neemt de boot en dan de trein, Arturo en Vincenzo enkel de trein naar het station van Milaan. Daar ondergaan ze een medische controle – maar omdat er te veel volk is en te weinig tijd, is dat niet meer dan in onderbroek voor een dokter gaan staan en één keer met gestrekte armen door de knieën buigen. Tijdens de treinrit naar België krijgen ze een papiertje met daarop de naam van de put waar ze zouden werken, wat niet zo slim is want de meesten zijn analfabeet, en zelfs al kunnen ze lezen dan kunnen ze nog altijd geen Frans of Nederlands lezen en zeker de Waalse mijnen hebben soms onmogelijk gespelde namen, zoals ‘Grisoeuil’ met o-e-u-i-l of zoals ‘Marquis du Vieux Campinaire’. Bij aankomst in het station van Namen worden ze naar een vrachtwagen gebracht die hen naar de mijn brengt. En de volgende dag al stappen ze de lift in, duizend meter naar beneden, naar de hitte, het lawaai, het stof, het duister, de smalle spleet in de buik van de aarde waar je in moet kruipen met een kilometer rots boven je...

De overgrote meerderheid van die Italiaanse mannen heeft nog nooit een mijn van dichtbij gezien. Het zijn boeren, bakkers, kappers, elektriciens, mecaniciens, metselaars, smeden, schrijnwerkers, chauffeurs, fabrieksarbeiders, soldaten, jutters en manusjes-van-alles-behalve-dat. Een van hen getuigde:

Ik wandel naar rechts voor, de pupiter. Ik neem mijn boek en lees voor

De eerste keer dat ik afdaalde was verschrikkelijk. Toen de kooi met een ‘vuuu’ op één minuut, anderhalve minuut 920 meter naar beneden zoefde, kwam mijn maag er via mijn mond uit. Er was zoveel lawaai dat ik dacht dat er een bom ontploft was, ik was helemaal verstijfd, ik kon niets meer verstaan, ik wist niet of ik moest blijven zitten of uitstappen.

Een andere:

We gingen met de lift de mijn in, we waren 14 en 15 jaar, er was een Vlaming bij ons. We sloten de ene poort van een luchtsluis achter ons en toen we de volgende openden, kwamen er twee mannen aan die een mijnwerker op een draagberrie droegen. Zijn hoofd was helemaal verpletterd. Dat was mijn allereerste indruk van de mijn.

Voor velen is het zo overweldigend, dat ze onmiddellijk terug naar huis keren.

Ik wandel naar midden op het podium

Maar goed. Degenen die terugkeren, worden gewoon vervangen door andere Italianen. En het werkt. De Italianen doen waarvoor ze aangeworven zijn: ze zorgen ervoor dat de Belgische steenkoolmijnen genoeg steenkool produceren, waardoor de Belgische bedrijven opnieuw op volle kracht kunnen draaien. België staat zelfs een poosje bekend als een economisch wonder.

Maar er duiken al snel twee grote problemen op. **Ten eerste.** Het werk in de mijn is gevaarlijk, dat heb ik daarstraks al verteld. Er sterven gemiddeld honderd mensen per jaar. En aangezien de Italianen al snel 40% uitmaken van de ondergrondse mijnwerkers, sterven er dus gemiddeld veertig Italianen per jaar. Dat zorgt in Italië voor veel ophef. Het komt in de kranten, er worden vragen over gesteld in het parlement, daardoor komt de Italiaanse regering onder druk om de Belgische ter verantwoording te roepen...

Ik loop naar de computer links en zet een nieuw beeld op, barakken buiten. Ik wandel naar links achteraan.

Ten tweede. En als je 50.000 mensen naar België uitnodigt, dan moet je er natuurlijk voor zorgen dat die ergens kunnen wonen. België heeft ook beloofd dat ze aan al die mijnwerkers 'un logement convenable' zou geven. Maar dat is niet gelukt. Dus komen ze in dit soort barakken terecht. Je kunt zeggen: dat ziet er toch gezellig uit. Jjjjja. Mensen maken er het beste van. Maar dat neemt niet weg dat ze midden op een industrieterrein gebouwd zijn, naast de terril. Er is geen bestrating. Als het regent dan staan ze in een zwarte modderbrij.

Bovendien...

Ik loop naar de computer links en zet een nieuw beeld op, barak binnen

En het zijn iglo'tje met een golfplaten dak, die niet geïsoleerd zijn. In de winter is het ijskoud, in de zomer snikheet. Er zijn branden, er zijn veel te weinig toiletten voor de bewoners... Dus ook daar ontstaat veel protest tegen. In de kranten, in het parlement..

Ik wandel naar het midden van het podium

In september 1951 staat Dino Del Bo, de Italiaanse staatssecretaris voor emigratie, tussen die barakken. Met in zijn kielzog een sliert Italiaanse journalisten. Hij heeft niemand iets laten weten: de Belgische regering niet, de mijnbazen niet... Hij bezoekt barakkenkampen.

Hij gaat praten met de bewoners, een oud menske hier, een kleine jongen daar, en kijk, schimmel op de muren, versleten matrassen, in dit huis zijn de leidingen gesprongen waardoor de bewoners zich buiten moeten wassen aan een kraantje. Na een tijdje komt er een mijndirecteur aangelopen – die man is compleet verbouwereerd, er is een Italiaanse staatsecretaris op bezoek, waarom heeft niemand hem iets gezegd? Die man krijgt de wind van voren: ‘Dit zijn mensen! Behandelt men mensen zo in dit land?’

Ik wandel naar midden vooraan

Terug thuis gaat Del Bo op de radio, en hij belooft de Italianen dat hij hen zal beschermen. Hij roept de Belgische ambassadeur op het matje, en hij dreigt ermee om de levering van Italiaanse mijnwerkers stop te zetten als er geen verbeteringen komen. En hij meent dat ook: regelmatig gaat Italië in staking. In oktober 1953, in januari 1955, in mei 1955, in februari 1956... Telkens sluit de kraan met gastarbeiders af, en eist betere voorwaarden: betere huizen, meer veiligheid in de mijn.

België wordt dat kotsbeu. Het gedrag van de Italiaanse overheid zorgt er niet voor dat de steenkoolbazen bij zichzelf denken: ‘Eigenlijk hebben ze gelijk. Honderd doden per jaar. Het moet echt veiliger.’ Nee, ze vinden dat Italië misbruik maakt van zijn monopoliepositie. 100 doden per jaar, dat vinden de Belgische mijnen perfect redelijk, in andere landen vallen er veel méér doden, in Italië zélf vallen er meer doden in de bouw of in de zwavelmijnen, dus wat komen zij ons de les spellen? Ze doet dat alleen maar om de communisten de wind uit de zeilen te nemen! We zijn *stom* geweest – zo staat het in veel brieven – we zijn *stom* geweest om één land zoveel macht te geven over één van onze vitale industrieën!

Dus wat vraagt de steenkoolsector? Om ook in andere landen te mogen rekruteren. Zodat de buitenlandse mijnwerkers uit verschillende landen zouden komen. Waardoor geen enkel land nog dezelfde machtspositie zou verwerven als Italië had gedaan.

Ik wandel naar de computer links en zet de sequentie van beelden van Marcinelle aan.

Het is in die sfeer – een gespannen, maar ook moedeloze sfeer, tussen partners die al te vaak over hetzelfde ruzie hebben gemaakt, en die elkaar niet meer vertrouwen – dat de zwaarste mijnramp in de Belgische geschiedenis plaatsvindt. Op 8 augustus 1956 breekt er een brand uit in de mijn van Marcinelle. 262 mannen overlijden, onder wie 136 Italianen.

Er wordt vaak gezegd dat de ramp de reden is waarom Italië het migratie-akkoord met België opzegt. Dat klopt niet. Het akkoord wordt niet opgezegd – integendeel, er wordt nog een nieuw gesloten. Ook na Marcinelle komen er nog Italianen naar België, zij het veel minder dan voorheen. Maar het is wel duidelijk dat de klad er heel diep inzit, en dat al van lang voor Marcinelle. Italië richt zijn blik andere landen: Duitsland, Zwitserland. Het begint ook beter te gaan met Italië zelf, waardoor er minder mensen moeten emigreren. En ook België wil naar andere landen uitwijken. Het is dus beter om Marcinelle te zien als een symbolisch orgelpunt, **het einde van een tijdperk.**

Deel 2. De boom. Gloriejaren van de gastarbeid

muziek Tutti frutti van Little Richard

intro muziek en dan licht.

Jaren 60-licht

5

Alle Topjes

Front warm

Tegenlicht 50%

Muziek: Tutti Frutti aan. Laat liedje even spelen en loop dan in het licht. Midden op het podium]

We staan nu aan de vooravond van de jaren zestig – de economische *boom*! De bomen groeien tot in de hemel! Nieuwe jobs, nieuwe ideeën, loonsverhogingen van tien procent per jaar! De gloriejaren van de gastarbeid ook, de periode waarin ons land écht een migratieland werd!

Muziek uit.

Kleine stap naar achter, even terug in de tijd

Maar voor dat feest kan losbarsten, is er een grote reorganisatie nodig. Ik heb jullie tot nu toe de hele tijd verteld over de steenkoolmijnen, die zo belangrijk waren omdat steenkool de eerste en voornaamste energiebron was. Maar in de tweede helft van de jaren 50 loopt de heerschappij van steenkool op zijn laatste benen. Petroleum neemt die plaats over. Bovendien zijn specifiek de Waalse mijnen al veel langer verlieslatend. Ze zijn te diep, de kolenaders zijn te smal, het kost te veel om de kolen te delven, andere landen zijn veel goedkoper. De Waalse mijnen kunnen alleen overleven dankzij riant subsidies. Maar dat kost de overheid natuurlijk enorm veel geld. Dat kan niet blijven duren. Er wordt dus beslist om in een klap de helft van die Waalse mijnen te sluiten. Dat betekent natuurlijk dat er heel veel mensen werkloos zullen worden.

En er zijn al zoveel werklozen in België - in Vlaanderen. Vlaanderen is dan het armste deel van België. In grote delen – in de Kempen, in het Hageland, in het zuiden van Oost-Vlaanderen, in West-Vlaanderen - zijn er nauwelijks bedrijven. Heel veel Vlamingen zijn daardoor zelf een soort gastarbeider geworden: ze pendelen iedere dag uren per bus of per trein naar een job in Frankrijk, in Duitsland, in Nederland of in Wallonië.

Je zou kunnen denken dat België in zo'n situatie afscheid zal nemen van zijn migranten – dat ze die weer naar huis zal sturen. Als er zoveel werklozen zijn, dan is er geen nood aan buitenlandse arbeid. Maar dat is niet zo. Integendeel: voor het plan dat de Belgische

regering uittekent om dat zwalpende schip weer op koers te krijgen, zijn er net heel veel extra buitenlandse arbeiders nodig!

Stap naar voren, opnieuw in het midden van het podium. Enthousiast vertellen.

Wat houdt dat plan in? België wil buitenlandse bedrijven, multinationals, te overtuigen om een fabriek in België te bouwen. Nieuwe bedrijven, die dingen maken die wél goed in de markt liggen: auto's, frisdrank, diepvriesvoeding, de eerste computers, petrochemische producten. En dan kunnen al die werklozen in die nieuwe fabrieken aan de slag.

En hoe wil België die bedrijven verleiden? Door massaal te beginnen bouwen.

Rondlopen op het podium over een imaginair België. Goed opletten dat je het in spiegelbeeld doet.

De Antwerpse haven wordt uitgebreid. De Schelde wordt uitgebaggerd, er worden nieuwe dokken gegraven, er worden bedrijventerreinen aangelegd, helemaal tot aan de Nederlandse grens. Ook de Gentse kanaalzone wordt ontwikkeld. De haven van Zeebrugge.

Ook elders in het land worden er industrieterreinen gebouwd. Die moeten natuurlijk goed bereikbaar zijn, dus worden er wegen aangelegd. Vooral autosnelwegen zijn belangrijk. In 1960 had ons land maar één autosnelweg: tussen Oostende en Brussel. Op 20 jaar tijd wordt dat hele spinnenweb van het Belgische wegennet aangelegd.

Het voorstel aan die bedrijven is dus: kom naar ons land, want we hebben voor u nieuwe bedrijfsterreinen gebouwd waar u uw fabriek kunt zetten. De ruwe producten die u nodig hebt kunnen via de Schelde makkelijk worden ingevoerd, en de afgewerkte producten kunnen even makkelijk via onze nieuwe wegen naar de rest van Europa worden uitgevoerd. België wil zijn ligging, in het hart van West-Europa, ten volle uitspelen.

Maar dat betekent dus dat er heel snel, heel veel grote bouwwerken moeten gebeuren. Je hebt dus heel snel, heel veel extra bouwvakkers nodig. Maar de bouwsector kampt met vergelijkbare problemen als de mijnsector eerder: het is moeilijk om nog jonge mensen te vinden die dat beroep willen doen. Nog veel meer dan voorheen hebben jonge Belgen hogere ambities, grotere dromen. Ze gaan langer naar school – tot hun zestien, tot hun achttien, ook het hoger onderwijs groeit snel – en met die hogere diploma's willen ze liever geen handenarbeid meer doen. Ze willen als bediende werken. Door de snelle economische groei komen er ook veel bediendenjobs bij.

Dus je ziet wat er gebeurt: de Belgen zetten collectief een stap hoger op de sociale ladder. Maar daardoor ontstaan er overal gaten aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De Belgen verlaten die jobs, maar ze zijn wel nodig om die hele beweging te kunnen doen slagen. Dus om te vermijden dat het hele systeem instort, wordt de onderkant gestut door de massale instroom van buitenlandse arbeiders.

Stap naar voren, midden vooraan op het podium

En die komen nu niet meer alleen uit Italië, maar uit de gordel rond de Middellandse Zee: Portugal, Spanje, Italië, Griekenland, Joegoslavië, Turkije, Tunesië, Algerije, Marokko. Al die landen zitten min of meer in dezelfde situatie. Ze zijn nog niet of slechts gedeeltelijk geïndustrialiseerd. Het zijn traditionele landbouweconomieën. Wat je dus ziet gebeuren, is dat de industrielanden van Noord- en West-Europa het platteland van Zuid-Europa en Noord-Afrika leegzuigen. **(zuigbeweging uitbeelden, strap naar achter, naar je imaginaire België.)** Miljoenen mensen reizen af naar het noorden. In België alleen gaat het om 80.000, 90.000 mensen per jaar die arriveren. Die komen voor een deel nog in de mijnstreek terecht, die blijven natuurlijk nog bestaan – maar de meerderheid trekt nu naar de steden: Luik, Charleroi, Antwerpen, Gent, en zeker Brussel. Brussel wordt dé magneet voor gastarbeiders in de jaren zestig. Ze komen terecht in de textiel, in de steenkapperijen, in de bouw, bij scheepsherstellers en kartonfabrieken, in de wapenindustrie, bij poetsdiensten, bij transportfirma's, ze werken als taxichauffeur en buschauffeur en als meid aan huis.

Ik stap weer naar links achter, voor nieuw beeld: miljoenste gastarbeider. Positief vertellen, meegaan in optimisme van de Golden Sixties.

En die mensen worden met open armen ontvangen. Dit is de miljoenste gastarbeider die in West-Duitsland arriveert. Hij wordt ontvangen als een eregast. Er is een ontvangstcomité. Er is muziek. Hij krijgt bloemen. Hij krijgt een motor cadeau.

(Ik stap naar rechts vooraan, naar de pupiter, en tik een nieuw beeld aan, *Vivre et travailler en Belgique*)

In België krijgen de gastarbeiders deze brochure. Het is een korte introductie tot het leven in ons land, een kleine inburgeringscursus zou je kunnen zeggen. En de openingszinnen ervan zijn memorabel.

Ik lees voor uit mijn boek.

*ARBEIDERS,
Wees welkom in België!*

Wij, Belgen, zijn blij dat u ons komt helpen met uw kracht en uw verstand. Wij wensen dat dit nieuwe leven kan bijdragen tot uw geluk. [...] In ieder geval herhalen wij het voor u: de arbeiders uit het Middellandse-Zeegebied zijn welkom bij ons, in België.

Ik wandel weer naar het midden van het podium.

Zo enthousiast is iedereen over de onmisbare bijdrage van de gastarbeiders, dat België zijn de facto zijn grenzen openzet. Ik vertel in mijn boek het verhaal van Mostafa Jdidi, een Marokkaan die graag een beter leven wil voor zijn jonge gezin. Hij heeft gehoord van de officiële recruteringen door de Belgische mijnen, maar dat interesseert hem niet zo. Maar hij heeft een vriend die al in België werkt. Die heeft hem zijn adres gestuurd, en op een dag neemt Mostafa de boot naar Frankrijk en de trein. Aan de Frans-Belgische grens wordt hij gecontroleerd door een douanier, die hem vraagt of hij een plek heeft om te verblijven. Mostafa antwoordt dat hij bij die vriend zou slapen en dat het zijn bedoeling is om werk te zoeken. De douanier reageert met 'Welkom!' en laat hem door.

Dat is tegen de wet hé. Onze wetgeving was heel streng: je mag niet zomaar spontaan naar België komen om te werken, daarvoor heb je eerst een toelating nodig, en een apart visum, daarvoor moet je een hele procedure volgen, allerlei toestemmingen bekomen... Maar dat duurt natuurlijk lang. En er zijn zoveel kandidaten, dat er al heel snel enorme wachtlijsten ontstaan in de officiële procedures.

Ik vertel in mijn boek het verhaal van Ömer Çifteoğlu, een Turkse man die al vier jaar op een wachtlijst stond! Dan komt er bezoek van zijn oom, die in Oostenrijk werkt en daarom de hele tijd rondloopt met een tirolerhoed. Die leent hem geld en stuurt hem een treinticket naar Brussel, want hij is ondertussen verhuisd van Oostenrijk naar België. Als Ömer bij de oom aankomt, in Molenbeek, ziet hij dat er nog 15 andere Turken bij hem in huis wonen. Hij trekt dus naar een café in de buurt. Hij vraagt of er geen werk is in de textiel, want daar had hij al ervaring mee. Jazeker, krijgt hij te horen, in Gent. Dus neemt hij de trein naar Gent Sint-Pieters, klopt aan bij Union Cottonière, waar hij meteen wordt aangeworven. En de volgende dag kan hij met dat contract naar de gemeente, waar zijn situatie meteen wordt geregulariseerd.

Ik doe een stap naar voren, vooraan midden op het podium

Dit wordt de gewone manier van migreren in de jaren zestig. Mensen reizen op eigen houtje naar Europa, proberen het een paar weken in Duitsland, steken de grens over naar België, gaan kijken in Nederland, keren terug naar België... En de Europese landen gedogen dat. De economische groei gaat zo snel, en er is zoveel vraag naar arbeidskrachten, dat de Belgische regering tegen zijn eigen politiediensten zegt dat ze de paspoorten van de gastarbeiders niet meer hoeft te controleren. Iedereen die werk gevonden heeft, kan zijn situatie laten regulariseren. Het zou toch al te belachelijk zijn om iemand als Ömer, die al in België aan de slag is, die een broodnodige job doet, eerst op te pakken omdat hij hier illegaal is, terug te sturen naar Turkije, hem daar opnieuw de procedure te laten doorlopen, om dan uiteindelijk toch de job te komen doen die hij nu al doet?!

De mensen die op die manier, op eigen houtje, naar België komen, worden dan ook geen 'illegalen' genoemd, zoals we vandaag doen, maar 'toeristen'. En de mensen die hen daarbij helpen – een nieuwe tak van de economie, die in deze periode ontstaat – worden geen 'mensensmokkelaars' genoemd, maar 'reisbureaus'.

Ik loop terug naar links achteraan. Vanaf hier wordt de sfeer somberder. Ik tik op de computer het filmpje Gastarbeiders uit Marokko aan.

[filmpje VRT]

Fade-out licht:

6

fade out naar 60%

topjes naar 60%

front en tegen weg.

[einde filmpje VRT]

Koud 1-licht

7

Zij koud

Koud front

Tegen koud 50%

Ik zei net dat de gastarbeiders met open armen ontvangen werden. Door de werkgevers, ja, en door de regeringen van de landen waar ze naartoe trokken. Maar het is niet allemaal kumbaya. Er zijn van bij het begin veel Belgen die wantrouwig of regelrecht afwijzend staan tegenover de nieuwkomers.

Het filmpje dat jullie net gezien hebben, dateert uit 1964. Het is de eerste reportage die op de Belgische televisie is uitgezonden over de Marokkanen. Dat is vroeg: de eerste Marokkanen komen pas in 1963. En je voelt al meteen de frictie. Je ziet die presentator zenuwachtig in zijn handen wringen: hij wil iets positiefs vertellen over Marokkanen, maar waarom wil hij dat? Om de vooroordelen tegen hen tegen te spreken. Hij beseft heel goed dat ze niet zo'n goeie reputatie hebben...

De gastarbeiders worden van bij het begin geassocieerd met criminaliteit. De presentator verwijst er al naar: kranten hadden toen inderdaad de gewoonte om a. heel veel misdaadnieuws te brengen, en b. buitenlandse daders en slachtoffers met hun nationaliteit te vermelden. Dus dan kreeg je dit soort titels

(Ik tik op de computer de foto's van de krantenkoppen aan)

(Ik tik op de computer de foto aan van Interdit aux étrangers)

Een ander teken dat er al snel spanningen opduiken, zijn deze bordjes:

Ik wandel naar links vooraan

Die hangen voor de ramen van cafés en discotheken, en bij huizen die te huur staan. Opnieuw, die verschijnen heel vroeg. In 1965 ziet een student in Antwerpen, die zijn thesis schrijft over de Marokkanen in Antwerpen, ze aan maar liefst veertien cafés. In 1968 wordt er een Congolese jonge man in elkaar geslagen in een café in De Panne, omdat hij het bordje genegeerd had. Een man uit Merelbeke is goed bevriend met een Tunesische familie. Die bezoeken hem, en hij gaat op een avond uit eten in Gent met een van hen. Ze geraken het restaurant binnen, maar als ze willen bestellen, dan vraagt de ober aan de Tunesische man zijn paspoort en weigerde vervolgens hen te bedienen, omdat de zaak 'niet toegankelijk was voor "Noord-Afrikanen"'. En het gebeurt ook met elite-migranten. De kanselier van de Libische ambassade wil uitgaan in Antwerpen, en wordt geweigerd aan de ingang van een discotheek. De Libische ambassade is furieus, ze klagen bij onze minister van Buitenlandse Zaken, dat wordt een diplomatiek incident.

Maar toch, als het woord 'racisme' van stal wordt gehaald, dan wordt daar heel defensief op gereageerd. Het is niet dat er in de jaren zestig geen bewustzijn bestond over racisme, integendeel: het is de periode van de Burgerrechtenbeweging in de VS, met Martin Luther King, en de periode waarin Zuid-Afrika zwaar onder vuur ligt, omwille van de Apartheid. Die bordjes doen natuurlijk denken aan de *Sligs vir blanke*-plakkaten in Zuid-Afrika, dus komt er veel kritiek op. Maar zo zien de Belgen die ze uithangen, dat helemaal niet. 'Dat is omme geen racisme! Wij Belgen, zijn geen racisten. Wij zijn gewoon bezorgd. Als er Marokkanen in dit café komen, dan bestellen ze één koffie en daar gaan ze drie uur mee aan het raam zitten, een beetje naar de vrouwen kijken – en ondertussen komen onze Belgische klanten niet meer. En als ze komen dansen in onze discotheek, dan gaan ze flirten met de Belgische meisjes, en dan worden de Belgische jongens kwaad, en dan wordt er gevochten in mijn zaak! En die verhuurders zijn bang dat vreemden niet goed voor hun huis zullen zorgen.

Ik wandel naar rechts vooraan, naar de pupiter. Ik tik de foto Interdit aux étrangers weg en lees voor uit mijn boek

Het zijn niet de enige problemen waarmee de nieuwkomers kampen. Ook huisvesting is – net als bij de Italianen, maar nog erger – een heikel punt. Die Antwerpse student, die zijn thesis maakt over de Marokkanen in Antwerpen, schrijft:

We bezoeken een huis in de achtste wijk. Op de tweede verdieping bevinden zich drie kamers, waarvan er twee bewoond zijn. In de ene kamer staat een tafel en enkele stoelen, in de andere stonden vier bedden, aan de zoldering hingen zeilen om het doorsijpelende water op te vangen. Op de zolder zagen wij dat het dak gedeeltelijk was ingevallen en dat de vloer onder water stond. De WC bevond zich op een binnenkoertje: deze was echter zo onhygiënisch dat zij blijkbaar geen dienst meer deed, daar wij op de eerste verdieping drie emmers zagen staan met excrementen.

Hij legt daar de vinger op de wonde. Zeker de 'toeristen', de migranten die dus op eigen houtje naar België gekomen zijn, wonen in zwaar verkrotte huizen. De Belgische grootsteden zijn in de jaren zestig vervallen. In Antwerpen moeten er 20.000 huizen vervangen worden,

in Brussel geldt 30% als krot. Dat zou kunnen worden opgelost als Belgische gezinnen die huizen opkochten en renoveerden, maar jonge Belgen trekken liever weg uit de stad en kopen een stuk grond op het platteland op rij-afstand, waar ze zelf een nieuwbouw zetten. De jaren zestig zijn het decennium van de stadsvlucht: de Belgen krijgen het beter, ze hebben een auto, en ze trekken naar de rand. Op de huizenmarkt voltrekt zich dus hetzelfde scenario als op de arbeidsmarkt: de Belgen klimmen op de sociale ladder en de migranten vullen het vacuüm in dat zij hebben achtergelaten.

Naar rechts vooraan, voor de pupiter.

En een laatste probleem – misschien wel het grootste, omdat het de meest duurzame impact heeft – is er in het onderwijs. Migrantenvrouwen hebben van bij het begin het recht om hun vrouw en kinderen te laten overkomen. Die kinderen hebben het recht om gewoon onderwijs te volgen op de Belgische scholen. Maar die hebben geen idee hoe ze met die leerlingen moeten omgaan. Dus steken ze iedere buitenlandse leerling d'office in het eerste, zelfs al is die al tien of elf jaar, tot die uit zichzelf genoeg Nederlands of Frans heeft geleerd. Resultaat is natuurlijk dat die kinderen jaren schoolachterstand oplopen, en snel schoolmoe worden. Het resultaat is ook dat Belgische ouders hun kinderen weghalen van scholen waar veel migrantenkinderen zitten, omdat ze denken dat het onderwijsniveau daaronder lijdt.

Naar het midden

Zolang de economische boom aanhoudt, blijven die problemen min of meer onder de radar. Maar zodra het weer minder begint te gaan, komt de aanwezigheid van de gastarbeiders voor het eerst op het nationale politieke toneel.

Dat gebeurt al in 1968. De boom duurt eigenlijk niet zo lang. En ook de periode van open grenzen duurt niet zo lang: vijf jaar maar, van 1962 tot 1967. De groei begint dan af te vlakken, de werkloosheid begint weer te stijgen. En er komt ook een nieuwe regering, met een nieuwe ministers van Tewerkstelling: Louis Major, een oude socialist. Letterlijk: hij is al met pensioen. Louis Major is heel lang voorzitter geweest van het ABVV, de socialistische vakbond, en hij is altijd een koele minnaar geweest van het hele open migratiebeleid van zijn voorganger. In zijn ogen is gastarbeid iets dat vooral de werkgevers ten goede komt. Hij wil terugkeren naar het strenge migratiebeleid van ervoor. Hij wil clandestiene migranten uitzetten, hij wil beperken wie er nog binnen komt, en hij wil migranten die werkloos geworden zijn, weer terugsturen naar hun landen van herkomst.

Ik loop weer naar de pupiter en tik een foto aan. Nee tegen de slavernij met vreemde arbeiders. De foto's zullen elkaar automatisch afwisselen. Ik doe een stap naar voren en vertel vanop het punt rechts vooraan.

Dat botst op groot protest. In de eerste plaats van zijn eigen vakbond, het ABVV. Daar schrikt hij enorm van. Van allerlei christelijke organisaties. Maar ook van de studenten. De late jaren zestig zijn de periode van het studentenprotest. Die studenten zijn heel erg links. Véeel linkser

dan Louis Major. In hun analyse zijn de gastarbeiders slachtoffers van het kapitalisme, de slaven van het grootkapitaal. Westerse bedrijven zuigen de landen in de derde wereld leeg. Ze stelen hun grondstoffen, ze zorgen ervoor dat die landen arm blijven waardoor de arbeiders daar wel naar het rijke Westen moeten migreren. Daardoor voorzien ze onze bedrijven van permanente goedkope arbeid. En als het slechter gaat, als ze hun job verliezen, dan kunnen ze gewoon weer worden weggestuurd, zodat ze zeker niet gaan protesteren. Die studenten zien Louis Major dus als een slippendrager van het kapitaal.

De eerste politieke conflicten over migranten spelen zich dus af binnen links, zou je kunnen zeggen. Tussen oud-links en nieuw-links, tussen wat we vandaag 'flinks' noemen – een protectionistisch links, we moeten onze eigen arbeiders beschermen, we moeten onze sociale zekerheid beschermen, we kunnen niet de hele wereld helpen – en een kosmopolitisch links, die naar de gastarbeiders kijken door een humanitaire bril – het zijn slachtoffers van de ongelijkheid in de wereld, het is onmenselijk om hen uit te nodigen om hier te komen werken, om hen dan weer te deporteren als ze de pech hebben om hun werk te verliezen.

Ik loop naar het midden van het podium

Maar voor u nu zegt: typisch, de linkse wereldverbeteraars, die naieve kosmopolieten, die hebben het verknoeid. Als ze Louis Major hadden laten doen, dan zouden we nu geen problemen hebben – dat zou kort door de bocht zijn. Het is immers niet alleen radicaal-links dat Major tegenwerkt om zijn flinkse beleid uit te voeren. Hij botst ook op allerlei praktische problemen. Major wil ook heel graag de clandestiene migranten het land uit. Hij geeft de Vreemdelingenpolitie dus de opdracht om iedereen die niet de juiste papieren heeft, het land uit te zetten. Maar dat blijkt makkelijker gezegd dan gedaan.

In kleine stapjes van links-midden op het podium naar rechts, tot ik weer aan de pupiter sta

1. De Vreemdelingenpolitie heeft niet het personeel om dat te doen. Ze krijgt ook geen medewerking van de arbeidsinspectie. Als er clandestiene migranten worden opgepakt, dan weigeren de rechtbanken om hen te vervolgen – die hebben andere prioriteiten.
2. De landen van herkomst werken tegen: de Marokkaanse en Turkse ambassade protesteren, waarom viseren jullie onze mensen? Dat betekent dat ook ons ministerie van Buitenlandse Zaken tegenwerkt, want het wil geen conflict met die landen.
3. De werkgevers werken tegen: als de Vreemdelingenpolitie een actie houdt in Gent tegen illegale Turken, dan belt het Verbond van Belgische Ondernemers naar de Oost-Vlaamse gouverneur, en die belt naar de premier, om te klagen: wat is dat hier? Dit zijn onze arbeiders! We gaan die toch niet oppakken en uitzetten om iets banaals als een verkeerd paspoort?

4. En *als* de Vreemdelingenpolitie dan overgaat tot een uitzetting, blijkt ook dat makkelijker gezegd dan gedaan. Als ze een clandestiene migrant op de trein zetten, dan stapt die gewoon de volgende halte af en keert terug naar België. De enige efficiënte manier is met het vliegtuig. Maar dat is duur. Zoveel budget heeft de Vreemdelingenpolitie niet. Je ziet dan dat ze in de helft van het jaar al hun budget voor het hele jaar erdoor hebben gejaagd. Elke clandestiene migrant die ze na juli aantreffen, moeten ze wel vrijlaten.

Door al die discussies, krijgen natuurlijk ook andere politieke bewegingen oog voor de gastarbeiders. En dat is het moment waarop deze man op het toneel verschijnt.

Ik ga achter de pupiter staan en tik de foto van Karel Dillen aan.

Dit is Karel Dillen. De man die het Vlaams Blok zal oprichten, en die er tot 1996 voorzitter van zal blijven.

Op dit moment bestaat het Vlaams Blok nog niet. We zijn eind jaren zestig, begin jaren zeventig. Karel Dillen is in de 40. Hij is lid van de Volksunie, de Vlaams-nationalistische partij. De VU is tijdens de jaren zestig sterk naar links afgeweken.

Maar Karel Dillen behoort tot de rechtse vleugel van de Volksunie – de vleugel die heeft gecollaboreerd met de nazi's. Dillen zelf heeft dat niet gedaan, naar eigen zeggen omdat hij niet mocht van zijn moeder, maar hij heeft wel heel veel respect voor de collaborateurs. Hij heeft in die periode zijn eigen tijdschrift, waarin hij zeer veel zelf schrijft, en er mag geen collaborateur overlijden, verjaren, of de verjaardag van zijn overlijden vieren, of Karel Dillen schrijft een lofrede voor hen.

Ik neem mijn boek om voor te lezen

De stijl die hij daarvoor gebruikt, is de hele dramatische, romantische stijl van de ridderroman. Hij schrijft dat ze 'hartstochtelijk' zijn geweest, 'tuchtvol', 'edelmoedig', 'onbaatzuchtig', 'strijdvaardig' en 'offervardig', hun leven en dood getuigden van 'ziele-adel' en de 'gloedvolle liefde voor eigen volk'.

Karel Dillen heeft een hékel aan die linkse studenten. Maar echt een bloedhekel. Hij ziet hen als de belangrijkste bedreiging voor de Vlaamse identiteit. 'De ziekte van het progressisme' - zo noemt hij het. Progressieve Vlamingen zijn een soort kanker, die het volk van binnenuit kapot maakt. Op een bepaald moment heeft een van de studentenleiders in een studentenblad een baldadige column geschreven over de IJzerbedevaart, en Karel Dillen houdt het echt niet meer. Bladzijdenlang gaat hij tekeer tegen **(leest voor)**: 'de geestelijke armoede', 'de geestelijke ontsporing', 'de geestelijke stilstand', 'de geestelijke verstening,' 'de geestelijke verdroging', 'de geestelijke uitholling', 'de geestelijke leegheid', 'het geestelijk vergif' die typerend zijn voor het progressieve denken.

Het is via zijn afkeer van linkse Vlamingen, dat Dillen oog krijgt voor de gastarbeiders. Eerst zetten zij het op de agenda, en als reactie daarop neemt hij uiteraard de diametraal tegenovergestelde houding in. Hij vergelijkt de gastarbeid met een 'bezetting', met 'een omgekeerde kolonisatie', hij heeft het over 'de bezegeling van de ondergang van de blanke wereld.' Het idee van de 'omvolking', waar vandaag veel over te doen is – het idee dat het blanke ras op uitsterven staat, dat het vervangen zal worden door bruine volkeren – zit er toen al diep in. En in 1973 dan – dus vijf jaar voor de oprichting van het Vlaams Blok – komen Karel Dillen en zijn medestanders naar buiten met hun eigen oplossing voor het migrantenvraagstuk, een oplossing die het Vlaams Blok op Zwarte Zondag nog altijd zal verdedigen: **de terugkeer van de overgrote meerderheid der niet-Europese vreemdelingen naar hun landen van herkomst.**

Deel 3. Déconfiture. Teleurstelling en paniek

Ik tik Iron Man aan.

Koud -tegenlicht

8

Koud tegen 70%

De foto van Karel Dillen blijft op het scherm. Ik stap weg van de pupiter met mijn telefoon in de hand en ga rechts achteraan staan. Ik tik de foto van Karel Dillen weg.

Als de riff van Iron Man bijna begint, stap ik weer naar voren, leg de telefoon terug bij de pupiter en loop naar het midden van het podium.

Koud 2-licht

9

Koud tegen + Koud front

1973. We zijn nu 1973. In dat jaar wordt wat er nog rest van de euforie van de jaren zestig, in een klap weggevaagd. 1973 is het jaar van de oliecrisis. Net als Poetin vandaag om politieke redenen de gaskraan toedraait, om het Westen te straffen voor zijn steun aan Oekraïne, draaiden toen de Arabische OPEC-landen de oliekraan toe, om het Westen te straffen voor zijn steun aan Israël. En er gebeurde wat er vandaag ook gebeurt: de energieprijzen schieten de lucht in, de inflatie schiet de lucht in, de werkloosheid schiet de lucht in.

Als reactie daarop stoppen de West-Europese landen met het recruterende van arbeiders buiten de Europese Gemeenschap. Dat is wat "de migratiestop" wordt genoemd.

Ik zet een stap opzij

Frankrijk combineert die stop met een terugkeerprijs. Het idee om gastarbeiders terug te sturen, was toen dus zeker geen alleenrecht van extreemrechts. Gastarbeiders uit landen

buiten de EG die beslissen om naar hun land van herkomst terug te keren, krijgen van de Franse staat hun vliegtuigticket terugbetaald, plus een bedrag om terplaatse te investeren in bijvoorbeeld een eigen zaak.

Stap verder opzij

West-Duitsland zal dat enkele jaren later ook doen. En België doet dat ook.

Stap naar midden van het podium

Er *zijn* in de jaren zeventig overigens zeer veel gastarbeiders teruggekeerd. Ook dat wordt vandaag vaak vergeten. Spanjaarden bijvoorbeeld zijn massaal teruggekeerd. De Spanjaarden waren een van dé grote gastarbeidernationaliteiten in de jaren zestig. Er leven in 1970 veel meer Spanjaarden in België dan Marokkanen.

Waarom zijn de Spanjaarden teruggekeerd? Omdat Spanje het rond 1975 veel beter deed. Franco was gestorven, de democratie was opnieuw ingevoerd, en het land begon er economisch op vooruit te gaan. Voor een Spanjaard in België of Frankrijk of Duitsland die de afweging maakte of hij zou blijven of terugkeren, was de terugkeer dus een interessante optie. Er *was* effectief iets om naar terug te keren. Bovendien krijgen ze daar dan ook nog eens een terugkeerpremie voor – in Frankrijk zijn het vooral de Spanjaarden, die toch al van plan waren om naar Spanje terug te keren, die dankbaar gebruik maken van het aanbod.

Maar voor Marokkanen en Turken – of voor de Algerijnen in Frankrijk – is er helemaal niets om naar terug te keren. Integendeel: de economische crisis woedt daar nog veel erger. En die landen zijn afhankelijk geworden van de emigratie naar het Noorden. Hun geboortecijfer ligt hoger dan hun economische groei. Dat betekent dat de bevolking sneller stijgt dan het bnp, waardoor er dus niet genoeg extra jobs worden gecreëerd voor al die extra mensen – het enige wat je dan kan doen is die laten vertrekken.

Het geld dat de gastarbeiders terugsturen, is bovendien een belangrijke bron van buitenlandse deviezen geworden. En ook de families van de gastarbeiders, zijn afhankelijk geworden van het geld dat hun vader of zoon terugstuurt. In veel gezinnen maakt dat een derde uit van gezinsinkomen. Als die man of zoon terugkeert, valt dat inkomen weg, en is er een extra mond om te voeden.

Als Marokkanen en Turken in België de afweging maken of ze zouden terugkeren of niet, maken ze dus de rationele keuze om te blijven. Bovendien *kunnen* zij ook blijven, omdat de vraag naar buitenlandse arbeiders groot blijft. Dat klinkt contra-intuïtief, maar het heeft te maken met die twee segmenten van de arbeidsmarkt waar ik het daarnet over had. Als een Belg zijn werk verliest, dan blijft hij zoeken naar een andere job in dat betere segment. Een Belg die zijn job verliest, gaat geen metrogangen graven in Brussel of Antwerpen, of in het midden van de nacht vissen fileren in een visverwerkend bedrijf, of om vier uur opstaan om

met een camionetje dingen te gaan leveren. Voor die jobs zijn er dus nog steeds migranten nodig.

Stap naar midden vooraan

Het resultaat van de migratiestop is dus dat specifiek het aantal Turken en Marokkanen fors stijgt. In 1970 woonden er 40.000 Marokkanen in België, in 1980 zijn het er al meer dan 100.000.

Een tweede effect van de migratiestop: dat zijn vooral vrouwen en kinderen. Marokkaanse en Turkse mannen die hun gezin nog niet hebben laten overkomen, beslissen nu dat wel te doen.

En dat zorgt op zijn beurt voor nog een nieuwe ontwikkeling, een derde effect van de migratiestop: die gezinnen gaan in elkaars buurt wonen, voor de gezelligheid en de morele steun. Ze kiezen daarvoor wijken die ze kunnen betalen, de oude arbeiderswijken in de steden.

Stap naar de pupiter rechts vooraan

Voor de Belgen die in dezelfde wijken wonen als waar zij zich vestigen, is dat een snelle en opvallende evolutie, die ze meestal niet al te positief ervaren.

In de Muide in Gent bijvoorbeeld stijgt het percentage Turken op zes jaar tijd van 9% naar 16%. De Belgische Muidenaren klagen erover dat de vrouwen op het trottoir op de grond gaan zitten en hun was over de straat uitspreiden. Ze vinden het intimiderend dat de mannen luid buiten met elkaar staan te discussiëren, en dat de kinderen tot 's avonds laat rondrennen. Een rapport over de wijk schrijft onheilspellend:

Ik lees voor uit mijn boek

'Ergens zitten duistere belangen, die al deze vreemdelingen naar hier hebben gehaald, enkelen hebben hieraan "grof geld" verdiend en laten nu de "gewone mens" met de miserie zitten. Dat is dus wat de bevolking zegt. Het is tekenend voor het algemeen wantrouwen tegenover een overheid, die zij niet meer als de hunne zien, maar als een instantie die eerst voor zichzelf zorgt en zeker niet voor de eigen burgers.

Dat is een citaat uit 1978. Bijna 45 jaar geleden. Dan al zie je die "kloof met de politiek", waar in 1991 zo over wordt gedaan – en waar vandaan nog steeds over wordt gedaan.

Uit Brussel komen nog meer verontrustende signalen. Vzw De Foyer – het bestaat nog altijd – trekt zich het lot aan van de gastarbeiderkinderen, die in de grote stad dikwijls op de dool geraken. In een rapport vertelt de organisatie dat de kinderen waar zij mee werken, thuis botsen met hun ouders, en op school al eveneens geen opvang vinden – het onderwijs weet

immers nog altijd niet hoe het moet omgaan met anderstalige kinderen. Dus ontsnappen de kinderen en hangen op straat rond. Maar in het Noordkwartier waar ze wonen zijn er geen sportvoorzieningen, geen jeugdhuizen, geen parken of pleinen waar ze kunnen spelen.

Resultaat: de kinderen gaan uit verveling vandalenstreken plegen, ze gooien al eens een ruit in, ze stelen iets uit een grootwarenhuis... Voor bescherming sluiten ze zich soms aan bij een bende, waarna het van kwaad tot erger gaat.

Licht-straat

10

➤ **Start: 30 sec. overgang!**

Schuin-Top pepiter

Straat (jardin front nr cour achter)

En Foyer schrijft:

'Wordt dit alles niet te veel over het hoofd gezien terwijl men zoveel energie en aandacht besteedt aan het samenleven van Vlamingen en Walen in Brussel? Wordt Brussel niet snel een multiraciale gemeenschap die – als men de toestand verder laat groeien – evolueert tot een onoplosbaar probleem? Wordt als gevolg daarvan de binnenstad onveiliger, groeien ghetto's en stijgt de jeugdcriminaliteit snel? Op al deze vragen antwoordt Foyer met een "ja".

Ook dat is een citaat uit 1978.

In 1978 is het jaar waarin Karel Dillen het Vlaams Blok opricht. Het jaar ook waarin ze voor het eerst aan de verkiezingen deelneemt, en één verkozene haalt: Karel Dillen zelf.

Ik tik de foto's aan van de eerste verkiezingscampagne van het VB. Ze volgen elkaar automatisch op. Ik zeg even niets.

De diagnoale lichtstraat verschijnt opnieuw. Ik neem mijn telefoon en loop in stapjes, al vertellend, rustig naar de linkerhoek achteraan.

Hier eindigt mijn boek, op die cliffhanger. In 1978. Maar ik wil met jullie nog de laatste sprong maken naar 24 november 1991, die Zwarte Zondag, die zo'n indruk op mij heeft gemaakt.

De jaren tachtig zijn een soort incubatieperiode. Alle ingrediënten zitten in de pot. En ze krijgen tijd om tien jaar te broebelen.

De jaren tachtig zijn een sombere periode. De economische recessie die begonnen is in de jaren 1970, blijft maar duren. De werkloosheid is hoog. Het is ook een heel gewelddadige tijd. We herinneren ons vandaag de aanslagen van de Bende van Nijvel en van de CCC, maar

er zijn heel veel terreurorganisaties actief: Palestijnse terreur, extreemrechtse terreur, nationalistische terreur... Het banditisme scheert hoogtij...

In 1982 wordt het voor het eerst duidelijk dat het electoraal lonend kan zijn voor politici om zich tegen de gastarbeiders te keren. Dan zijn het gemeenteraadsverkiezingen, en in Brussel zie je dat vrijwel alle partijen campagne voeren tegen hun aanwezigheid.

Ik tik de foto's aan, die volgen elkaar automatisch op, tot de foto van Roger Nols.

Het is logisch dat dat eerst in Brussel gebeurt, omdat dat de meest diverse stad van het land is. In 1980 is al een kwart van de bewoners migrant – in sommige wijken is het zelfs al bijna de helft.

Dit is Roger Nols, de burgemeester van Schaarbeek, de eerste echt succesvolle racistische politicus van België. Hij protesteert hier tegen het migrantenstemrecht. Als dat wordt toegestaan, wil hij op symbolische wijze duidelijk maken, dan zullen wij Belgen binnenkort allemaal in djellabah op een kameel zitten.

Nog een aanwijzing dat het kan lonen om je als partij tegen de migranten te keren. In **1984** haalt Jean-Marie Le Pen, de leider van het extreemrechtse Front National, in Frankrijk zijn eerste grote overwinning. Bij de Europese verkiezingen haalt zijn partij onverwacht bijna 11%. Het Vlaams Blok heeft zich altijd sterk gespiegeld aan het Front National, tot op het punt dat ze slogans en campagnes klakkeloos overneemt.

Ik tik op de foto's van de campagnes van het FN en het VB

In **1985** neemt de Belgische regering het initiatief om een commissie op te richten, die het probleem van de migranten moet bestuderen en voorstellen moet formuleren. Je ziet dus dat de overheid wel beseft dat er daar een probleem is. Maar je ziet ook opnieuw dat het geen prioriteit heeft. Er is geen urgentie. Die commissie klaagt de hele tijd dat de regering geen interesse heeft in haar werk. Ze krijgt zelfs geen secretariaat.

Het Vlaams Blok kan de eerste tien jaar niet profiteren van het aanzwellende sentiment tegen de migranten. Ze blijft een kleine partij met één verkozene. Maar in 1987 keert het tij. Dat behaalt de partij zijn eerste bescheiden doorbraak. Ze gaat van een naar twee zetels.

En in **1988** breekt het Blok door in Antwerpen. Ze haalt bijna 18% van de stemmen. Als reactie op die verkiezingsuitslag wordt Paula D'Hondt aangesteld als Koninklijk Commissaris voor de Migranten. De commissie die tegen dan al drie jaar bezig is met de migrantenproblematiek te bestuderen, worden zonder complimenten opgedoekt. Paula D'Hondt publiceert een enorm dik rapport waarin alle problemen worden opgesomd, en wat daarin opvalt, is dat die dezelfde zijn als tien jaar eerder, en twintig jaar eerder, en dertig jaar eerder: huisvesting, onderwijs, werkloosheid. De migranten wonen in krotten. De scholen weten niet hoe met hun kinderen om te gaan. De kinderen raken gedemotiveerd,

hangen op straat rond, gaan baldadig gedrag vertonen. Het verschil is dat de kinderen van de eerste gastarbeiders ondertussen volwassen zijn geworden. Ze zijn opgegroeid in een uitzichtloze situatie, ze hebben slecht onderwijs gekregen, ze hebben soms geen diploma en weten dat hun kansen om een beter leven te hebben dan hun ouders, klein zijn.

De frustraties van die verloren generatie allochtone jongeren komen in mei 1991 tot explosie in Brussel. Een politieagent in Vorst vraagt de identiteitskaart van een jongen van Marokkaanse afkomst, en plots is het te veel. Drie dagen lang staat Vorst in brand. Er worden molotovcocktails gegooid.

Een half jaar later, op 24 november 1991, zijn het verkiezingen.

Beeld. Nieuw België.

Licht-einde

11

Black out

Groetlicht

12

Front warm + tegen + topjes 70%

Uitgang licht

13

Rood zij + topje pepiter

Merci!

Tania Poppe
0486/ 69 22 29
Regie en licht.